

Lõuna-Uurali venelaste ravipraktika: vaevuse ülekandmine inimeselt teistele objektidele

FARIDA GALIEVA

R. G. Kuzejevi nimelise Etnoloogiauuringu Instituudi dotsent, Ufaa, Baškortostan
afg18@mail.ru

Teesid: Artiklis selgitatakse haiguse inimeselt elavale või elutule objektile ülekandmise praktikaid ja retseptiooni Lõuna-Uraali (Baškortostani Vabariigi) venelaste tervendamiskäitumises 19. sajandi lõpust 20. sajandi keskpaigani. Sel perioodil olid etnilised traditsioonid veel säilinud.

Haiguse ülekandmine toimus teatavate maagiliste toimingute, samuti loitsude ja palvetega. Ülekandmise objektideks olid koduloomad (kassid, koerad, kanad, kuked, haned), samuti kalad (haugid), puud (kased), tuli, ahjusuits. Lemmikloomade poole pöörduti eranditult imikute ravimisel, väidetavalt seetõttu, et rase naine oli eksinud koduloomade löömise keelu vastu. Mõnede punetussümptomitega haiguste (leetrid, punetised, tuulerõuged) sümptomid kaotati punase riide abil. Ravi käigus teostatavad toimingud on seotud lapse tõstmisega ja tagasi tõmbamisega, õigeusu risti tegemisega, haige koha piiramisega, sidumisega (haige inimese vöö ümber puutüve), vee pritsimisega põleva puuhalu kohal (näol olevate haavandite puhul).

Märksõnad: haiguse ülekanne, lastehaigused, Lõuna-Uurali venelased, rahvameditsiin

SISSEJUHATUS

Lõuna-Uurali vene etnokultuuriline kogukond kujunes 16.–19. sajandini peamiselt paljude Venemaa piirkondade (Põhja-, Kesk-, Lõuna-, Lääne-Euroopa) elanike ümberasumise tulemusena (Galieva 2012, 2014). Nad tõid Lõuna-Uurali aladele oma ajaloolisel kodumaal kujunenud viisid ja meetodid haigustest vabanemiseks, ettekujutused sakraalsete objektide ja esemete kohta ning loitsud. Aja jooksul toimus erinevate venelaste rühmade traditsioonide ladestumine ja nende uuenemine tänu uute teadmiste ja ravimisvahendite

tekkimisele (Dinikejeva 2016; Galieva & Dinikejeva 2015). Nagu uuring näitas, säilisid tervendamispäritav traditsioonid 20. sajandi keskpaigani, põhjuseks traditsioonide tugevus, venelaste kompaktne asustus (sageli “pesadena”), kehvad rahalised võimalused ja pettumine ametlikus meditsiinis.

Käesoleva artikli eesmärk on avada haiguse ülekandmise tehnikat Lõuna-Uurali venelaste ravimispäritavas, mida kasutati 19. sajandi lõpust kuni 20. sajandi keskpaigani.

MATERJALID JA MEETODID

Allikadena on kasutatud andmeid Lõuna-Uurali (Ufa kubermangu) venelaste rahvameditsiini kohta etnograafi ja arheoloogi Ruf Ignatjevi (Ignatjev 1882: 328–342), kohalike ajaloolaste M. V. Kolesnikovi (Kolesnikov 1888: 42; 1889: 1–3, 6, 9, 14, 21, 22, 25, 29, 32, 34, 36; 1890: 3–8, 43, 48; Rodnov 2015) ja Aleksei Kiikovi (Kiikov 1930), etnograafi ja folkloristi Dmitri Zelenini (1907, 2011 (1): 93–108; 2011 (2): 144–159, [originaalid 1907; 1904], Leningradi folkloristi Natalia Kolpakova (1938; SAF 1) ning väljapaistva Moskva folkloristi Erna Pomerantseva (1948–1949; SAF 2) välitöödelt. Boriss Ahmetšini juhitud Baškortostani Riikliku Ülikooli filoloogiateaduskonna folkloristide ekspeditsioon (2013) tegeles osaliselt materjali kogumisega Baškortostani kirdeosa venelaste etnomeditsiini kohta (Ahmetšin & Kulsarina *et al.* 2013). Artikli autor kogus aastail 2011–2023 andmeid Baškortostani venelaste kohta ajaloolise ja etnograafilise uurimise käigus (Galieva 2012, 2014), kasutades välietnograafia meetodeid. Välitöömaterjalide (2014–2017) põhjal koostas publikatsioone laste ravimisele suunatud ravipäritavate kohta Julia Dinikejeva (2016), sh kaasautorluses Farida Galievaga (Galieva & Dinikejeva 2015).

Uuringu asjakohasus ja teaduslik uudsus seisneb selles, et üldiselt ei ole Lõuna-Uurali vene elanikkonna rahvameditsiini seni eraldi uuritud, kuigi see on üks olulisemaid etnilise kultuuri kihte, milles ilmneb selgelt etniliste traditsioonide järjepidevus, maailmavaatelise ja religioosse identiteedi dünaamika ning sotsiaalmajanduslikud muutused. Käesoleva uurimuse teemaks on tehnika, mida paljud Lõuna-Uurali erinevate külade rahvaravitsejad kasutasid oma päritavas – haiguste ülekandmine elus või elututele objektidele teatud tegevuste ning tingimata loitsude ja palvete abil. Uurimismeetodina kasutatakse Lõuna-Uurali venelaste rahvameditsiini kohta kogutud varem avaldatud ja käsikirjaliste välitöömaterjalide võrdlust, samuti võrdlusi teiste rahvaste ja piirkondadega.

UURINGU TULEMUSED

Artikli ettevalmistamise käigus selgus, et elavate objektide hulgast valiti ülekandmiseks kõigepealt need, keda rahvamütoloogias tajuti vahendajatenä elavate ja surnute maailma vahel – koerad, kassid, kanad. Neid kasutati

tõrjerituaalides ja tervendamismaagias kurja silma ja sõna vastu ning haiguste tõrjumiseks. Eriti sageli kasutati koduloomi laste haiguste ravimiseks, sest rahvauskumuste kohaselt on haiguste ilmnemine imikutel otseselt seotud teatud keelude rikkumisega raseda naise poolt, näiteks koduloomade löömine.

Lapse valust vabanemise retseptis, mis on kirja pandud Kaga külas, Beloretski rajoonis, Baškortostanis, soovitatakse teha haige koha ümber parema käe nimetissõrmega ringe (ringi joonistamisega haigus lokaliseeritakse) ja öelda: “Kassile valu, koerale valu, aga meie laps [nimi] saab terveks. Aamen. Aamen. Aamen” (Kaga 2013; Ahmetšin & Kulsarina *et al.* 2013, nr 26). Kassi ja koera nime ei nimetata, kuid lapse nimi konkretiseeritakse kui kaitstava ühiskonnaliikme nimi.

Kui eelmises näites ainult nimetatakse kassi ja koera objektina, kes vastanduvad inimeste maailmale, siis järgmises retseptis luuakse koeraga otsene kontakt. Ühes Julia Dinikejeva poolt Baškortostani Karaideli rajoonis kirja pandud raviviisis, et vabastada vastsündinu selja peal olevatest karvadest (silmale nähtamatutest, kuid last häirivatest torkivatest karvakestest), soovitati määrida koht võiga, kutsuda koer ja lasta tal koos võiga karvad ära lakkuda (Dinikejeva 2016: 55).

Haiguste koerale ülekandmise võimalusi teadsid ka teised rahvad. Baškiirid õmblesid lapsele spetsiaalse “koerasärgi” ja panid selle mõneks ajaks koerale selga, et rahvauskumuste kohaselt saada kaitset kurjade vaimude eest (Galieva 2020: 268). Haigus kanti koerale üle, kui looma söödeti leivatükkidega, lausudes: “Ära söö last, söö seda!” (Galieva 2020: 54). Tšehhid andsid koerale vees leotatud leivakooriku, et vabaneda lapse kehvast nutust (Arhangelskaja 2020: 24). Nagu kirjutab Alla Arhangelskaja, peeti eriliselt tervendavaks jõuks koera sülge, seda kasutati haavade, haavandite ja isegi nahapõletike raviks. Sarnaselt venelastele määrisid tšehhid valusale kohale hapukoort ja koer lakkus selle maha (Arhangelskaja 2020: 26). Tuletame meelde, et koer on slaavi müüdisümboolikas alumise maailma kaitsja, tal on võime ennustada surma (Arhangelskaja 2020: 112). Kassil on nõia vägi, ta on “nii jumaliku isiksuse kehastus, patroon kui ka negatiivse algega seotud madalama mütoloogia element” (Toporov 2011: 112; 322).

Lõuna-Uurali venelased lahendasid laste regulaarse ohjeldamatu öise nutmisega seotud probleeme ka kanade ja kukkede abil. Algul loeti loitsusid “koidikule”, “Son Ugomonile”, seistes seejuures maja ukseavas ning avades ja sulgedes ust, et probleem läheks üle sakraalse piiri minema. Seejärel kanti laps kanalasse, loeti meieisapalve, paigutati kanaõrre alla, tõsteti üles ja kõrvale, korrates õigeusu risti kuju (Galieva & Dinikejeva 2015: 469). Samamoodi viidi laps kanalasse keskpäeval, et vabaneda *kriksast* (müütiline olend, kes väidetavalt võtab lapselt elujõu) (Galieva & Dinikejeva 2015: 270). Püüti kana ja loeti sellele loits koos palvega kanadele ja kukele, et nad võtaksid lapselt kriksa ära, last nimetati nime pidi, ning seejärel lasti kana õues lahti (SAF 1, Dl 80, l 69). Samal kombel kasutati kana õhtuse kriksa ja unetuse vastu, ainult loits erines keskpäevase kriksa puhul kasutatavast: “Kanad, kanad, kuked, võtke kriksa

keskpäeval lapselt [nimi]. Teie, kanad ja kuked, karjuge ja müristage kana kukil, ja laps, ori [nimi] olgu vait. Võtke unetus lapselt [nimi] ja viige kana kukile. Jää, unetus, kana kukile, kana kukile, kana kukile” (SAF 1, D 80, l 69).

Sarnaseid pöördumisi kukkede ja kanade poole kasutasid samasuguses olukorras venelased ka Venemaa teistes piirkondades. Näiteks viidi laps hommikul kana õrre alla ja öeldi kolm korda: “Kana valged, kana hallid, kana kirjud, võta lapsest [nimi] kisa. Ja anna talle rahunemist!” (Tolšanova 2004: 105).

Tuletame meelde, et rahvamütoloogias seostatakse kana naiselikkuse, surmajärgse elu ja esivanemate kultusega, see on päästmise ja andestuse sümbol (Galieva & Dinikejeva 2015: 269). Muneja kana on igavese elu sümbol ja kukk on “päikese maapealne kaksik”, seotud hommikuhämaruse ja päikese jumalustega, peletab ebapuhtaid jõudusid (Toporov 2014: 60–65). See on põhjus, miks ta on Lõuna-Uurali (ja teiste piirkondade) venelaste paljude rituaalide keskmes. Lesele anti enne abikaasa matuseid, samuti üheksandal ja neljakümnendal päeval pärast abikaasa surma, elus kana; mõnikord ulatati kana üle surnu kirstu (Galieva 2012: 106). Mehed tõid õhtupoolikul kana toiduvalmistamiseks (Galieva 2012: 112). Kanast keedeti pulmas suppi, küpsetati pirukaid ja kindlasti ka *kurnikut*; kohustuslike pulmaroogade hulka kuulus ka munaroog (Galieva 2012: 113).

Lõuna-Uurali venelased praktiseerisid haiguse ülekandmist ka hanedele ja haugile. Öise allapissimise raviks püüti väike haug, kuivatati ära, loeti sõnad peale ja pandi lapse madratsi alla (Dinikejeva 2016: 57). Laps pidi magama kuivalt nagu kuivatatud haug. Kollatõvest vabanemiseks püüti haug ja pandi see kaussi, patsienti sunniti seda vaatama, nii et kollatõbi läks inimeselt kalale üle, see muutus kollaseks ja uinus. Pärast seda ei tohtinud patsient enam kunagi haugi süüa (Rodnov 2015: 103). Nahal olevate tumedate laikude (*matež*) raviks püüti esimene kevadine hani ja hõõruti seda vastu nägu, usuti, et pärast seda kaovad laigud iseenesest (Rodnov 2015: 102). Paljude rahvaste mütoloogias on haug “päikese zoomorfne kehastus”, inimeste tootemesivanem, kes kuulub ktoonilisse sfääri, alumisse ilma (Toporov 2014: 491–495).

Rahvapäraste uskumuse kohaselt neutraliseeriti mõned haigused (välis-tunnuseks oli naha punetamine) punase riide abil. Lapsi mähiti punase riide sisse, et vabaneda kehal olevatest karvadest (Dinikejeva 2016: 57). Autori välitööde materjalide kohaselt kinnitati Baškortostani Duvani ja Belokatai rajooni vene külades roosi haigestumise korral punane riie haiguskohale. Leetrite puhul paigutati laps pimedasse tuppa, aknad kaeti punase kangaga (Galieva & Dinikejeva 2015: 57). Leetrite või punetiste puhul mähkisid tšuvašid (Egorova 2010: 281, 282), karjalased, vepslased (Paškova 2024: 154), paljud soome-ugri ja turgi rahvad (Nikonova 2000) patsiendi punasesse linasse.

Usuti, et haigustest saab vabaneda, kui pöörduda loodusobjektide ja looduslike elementide poole. Dmitri Zelenin registreeris Ufa oblasti Blebei maakonna Usen-Ivanovo külast 1904. aastal viisi, kuidas vabaneda kurja silma ja külma põhjustatud *komuhast* (palavikust). Raviks loetispetsiaalset loitsu ja kantipalavik

üle teisele inimesele patsiendi majale lähima kasepuu kaudu: “Tuleb minna sinna ja ilma ümber pööramata panna oma vöö kase ümber ning siis kiirustada koju. Kes vöö võtab, selle *komuha* (palavik) murrab” (Zelenin 2011: 157). Kaske võib siinkohal pidada muistsete slaavlaste pühaks puuks, jumalate kingituseks, maa ja taeva ühendajaks (Toporov 2014: 127–143), samuti vahendajaks inimeste maailmaga, vöö on eluruumi kaitsja ja sakraalne ese (Galieva 2020: 48–49).

1838. aastal Natalia Kolpakova poolt üleskirjutatud loitsu lausuti kasehalgude kohal, et kask vahendaks roosist vabanemist. Lausutakse: “Süütan roosi, karastan roosi, läbi valge emakese kase,” seejärel kästakse roosil põleda tules, leekides (SAF 1, D. 80. L. 72).

Lapse kurjast silmast või valust vabanemise ja ülekandmise protsessi vahendab vene ahju (tare kese) suits. Baškortostani Djurtjuli rajooni Vjalaotš-naja külas hoiti enne pliidi süütamist last pliidisuu juures ja öeldi: “Lenda suits, võta kuri silm või valu jumalasulaselt [nimi]” (Dinikejeva 2016: 56). Tšeljabinski oblastis Njazepetrovski linnas aitas pliit/ahi vabaneda naistel igatsusest armastatu järele: kui abikaasa jättis ta maha ja naine ei saa magada, “närubub”, siis ravitseja luges ahju ees palveid ja loitsusid, pöördudes suitsu poole, et see võtaks haiguse ära (Ahmetšin & Kulsarina *et al.* 2013, nr 53).

Tule element aitas rahvauskumuste kohaselt vabaneda lendvast (*letutška*), millega kaasnevad laigud näol ja kehal. Nende põhjuseks loeti tulle sülitamise keelu rikkumist. Ravimiseks tuli minna küla servale, vaadata suitsu või tule suunas, pöörduda nende poole, et nad võtaksid ära lendava tule lapselt [nimetatati konkreetne nimi] (Dinikejeva 2016: 58). Natalia Kolpakova üleskirjutuse kohaselt võttis ravitseja sõela ja asetaski sinna kolm kasepeergu, tõstis sõela näo juurde ja purskas läbi sõela vett näo peale. Lähedal seisev inimene küsis: “Mida sa pritsid?” – “Tuld.” – “Millist tuld?” – “Püha tuld. Nüüdsest igavesti. Aamen” (SAF 1, D. 80. L. 199; Galieva & Dinikejeva 2015: 58). Haigusest aitavad vabaneda vesi, kask, tuli. Sarnaselt toimus lendva sümptomite ülekandmine Penza kandis, kuid selleks võeti ja seoti kokku 12 peergu (Popov 1903: 204–205).

Lõuna-Uurali venelaste maagias vabaneti haigustest piirialadel. Tugevate nutuhoogude vaigistamiseks viidi läbi rituaalne kandmine väravasamba või värava juurde, lausuti loits, milles pöörduti väravaposti isakese poole, et see kaotaks nutu, karjumise ja kõik hädad (Dinikejeva 2016: 56). Sageli viidi maagilisi toiminguid läbi saunas. Näiteks, et vabastada inimene ussist, kes läks suu kaudu inimese sisse ja “imeb südant”, tuli patsiendil kummarduda avatud suuga kuumade süte kohale, kuhu oli laiali puistatud vaarikad, paludes roo-majal lahkuda inimesest ja minna vaarikamarjadesse (Rodnov 2015: 99–100).

KOKKUVÕTE

Lõuna-Uurali elanikud kasutavad ravimeetodeid, mida antakse edasi põlvest põlve, nagu ka arusaamu haiguste põhjustest ja olemusest. Haigust, mis oli seotud rasedate naiste keeluga lüüa (kodu)loomi, raviti nende loomade

(kasside, koerte, kanade) abil. Valusaid vistrikke näol seletati tulles sülitamise keelu rikkumisega ja vastavalt raviti neid tule, kasepeeru (mediaator) ja veega. Usuti, et kust haigus tuli, sinna tuleb ta tagasi saata, nagu see tekkis, nii tuleb haigus saata maagiliste võtetega tagasi algpunkti. Naha punetuse tunnustega haiguste (punetised, rõuged, leetrid, vastsündinute harjased) vaigistamine toimus punast värvi riide abil, mis riputati haige lähedale, mähiti ümber lapse või pandi haige kohale. Kõigi maagiliste toimingutega kaasnesid õigeusu palved ja eelkristlikud loitsud. Kala (haug), ahjusuits, tuli, kask, marjad, samuti väravapostid ja väravad olid kasutusel inimeselt haiguste ülekandmiseks.

Tõlkinud Mare Kõiva

Tõlke aluseks on Farida Galieva 2024. a artikkel "Tselitel'skaia praktika russkikh luzhnogo-Urala: priem "perenosa" neduga ot cheloveka na drugie objekty". – *Vestnik Chuvashskogo universiteta* 3, lk 12–19 (DOI:10.47026/1810-1909-2024-3-12-19).

TÄNUSÕNAD

Artikkel on valminud Venemaa Teaduste Akadeemia riikliku projekti IEI UFITS RAN nr 122041900118-5 raames.

ALLIKAD

Keele ja Kirjanduse Uurimisinstituudi teaduslik arhiiv. Ufaa, Baškortostan, Vene Teaduste Akadeemia Föderaalne Uurimiskeskus.

SAF 1 = Baškiiria vene folkloor. Salvestused folkloristlikelt ekspeditsioonidelt 1938. aastal Baškiirias. Juhendaja N. P. Kolpakova (Leningrad). Fond 3. käsikiri 2. Dokumendid 79–81.

SAF 2 = Baškiiria vene folkloor. Lomonossovi nimelise Moskva Riikliku Ülikooli folkloristika osakonna 1948 ja 1949. aasta folkloristlike ekspeditsioonide salvestused, juhendaja E. V. Pomerantseva. Fond 3. Käsikiri 2. Dokumendid 181–197.

KIRJANDUS

Ahmetšin, Boris & Kulsarina et al. 2013 = Akhmechin, B. G. & Kul'sarina, I. G. & Kul'sarin, N. G. 2013. *Sovremennoe sostoianie predanii, chastushek i bylychek severo-vostochnoi Bashkirii: sbornik fol'klornykh tekstv*. Ufa: Bashgu.

Arhangelskaja, Alla 2020 = Arkhangelskaia, A. M. Sobaka kak "nechistoe" zhivotnoe v traditsionnoi narodnoi kul'ture i iazyke. – *Slavica Slovaca* 1, lk 110–122.

Dinikejeva, Julia 2016 = Dinikeeva, Iu. G. Narodnye sposoby lecheniia detskikh boleznei (po polevym etnograficheskim materialam, sobrannym u russkogo naseleniia Bashkortostana). – *Vestnik Permskogo universiteta* 32 (1), lk 54–59.

Egorova, Oksana 2010. *Etnografiia detstva chuvashei Volgo-Ural'ia vo vtoroi polovine XIX – pervoi treti XX vv. Traditsionnaia rodil'naia obriadnost' i sotsializatsiia rebenka*. Doktoriväitekiri. Cheboksary: Universiti Press.

Galieva, Farida G. 2012. *Russkie Bashkortostana: krestjanskij bõt, kalendarnõe obryady i prazdniki*. Ufa: Gilem.

Galieva, Farida 2014. *Russkie Bashkortostana: etnografiia*. Ufa: Kitap.

Galieva, Farida 2020. *Semeinye obriady i obychai bashkir v polukultur'nom prostrantsve*. Ufa: Kitap.

Galieva, Farida & Dinikejeva, Julia 2015 = Galieva, Farida & Dinikeeva, Iu. Sposoby lecheniia rasstroistv psikhicheskogo zdorov'ia u grudnykh detei v narodnoi meditsine russkogo naseleniia

Bashkirii (po polevym i arkhivnym istochnikam). – *Sovremennye issledovaniia social'nykh problem* 51 (7), lk 265–274.

Ignatjev, Ruf 1882. Narodnye primety i poveriia v Ufmskoi gubernii. – Gurvich, N. A. (toim). *Pamiatnaia knizhka Ufmskoi gubernii. Svedeniia, chislovye i opisatel'nye, otnosiashchiesia k 1882–1883 gg. i tol'ko ves'ma nemnogoe – k prezhnim godam*. Ufa: N. K. Blohchin, lk 328–342.

Kaga 2013 = *Kaginskie primety, pover'ia i zagovory* 2013. Model'naia biblioteka s. Kaga Beloretskogo raiona Bashkortostana (<https://kaga.belorcbs.ru/kaginskie-primety-pover'ia-i-zagovory/> – 13.06.2025).

Kiikov, A. 1930. O perežitkah drevnosti v poveriah i obõtsajah sovremennogo russkogo krestianstva v BASSR. *Kraevedtšeskii sbornik*, 3-4: 65-69.

Kolesnikov, M. 1888. Etnograficheskie ocherki russkogo naseleniia Ufmskoi gubernii, v ego narodnom bytu, obriadakh, obychaiakh i pr. – *Ufmskie gubernskie vedomosti*, 1888 nr 42; 1889 nr 1–3, 6, 9, 14, 21, 22, 25, 29, 32, 34, 36; 1890 nr 3–8, 43, 48.

Nikonova, Liudmila 2000. *Traditsionnaia meditsina tiurkskikh narodov Povolzh'ia i Priural'ia kak chast' sistemy ikh zhizneobespecheniia*. Saransk: Ruzaevka.

Paškova 2024 = Pashkova, Tatiana 2024. Religiozno-mifologicheskie vozzreniia karelov na bolezni ospu, krasnukhu, kor' i vetrianku. – *Vestnik arkheologii, antropologii i etnografii* 64 (1), lk 151–158 ([http://ipdn.ru/2024_1\(64\).pdf](http://ipdn.ru/2024_1(64).pdf) – 16.06.2025).

Popov, G. 1903. *Russkaia narodno-bytovaia meditsina. Po materialam etnograficheskogo biuro kniazia V. N. Tenisheva*. Peterburi: A. S. Suvorin (<https://www.booksite.ru/fulltext/bytmed/text.pdf> – 16.06.2025).

Rodnov, Mikhail 2015. “Novye” imena: istoriko-literaturnye i kraevedcheskie issledovaniia na luzhnom Urale v XIX – nachale XX vv. 2015. Sankt Peterburg: Svoe Izdalel'stvo (<https://ebook.bashnl.ru/reader/bookView.html?params=UmVzb3VyY2UtMTU2OTk/TmV3IG5hbWVz> – 16.06.2025).

Tolšanova, Tamara 2004 = Tolshanova, T. P. *Mir russkogo doma. Kniga narodnoi zhizni*. Moskva: Zvonitsa-MG.

Toporov, Vladimir N. 2011 *Mifologija: stat'i dlia mifologitšeskikh entsiklopedii* I. Vol. 1. Moskva: Languages of Slavic cultures.

Toporov, Vladimir N. 2014. *Mifologiya: stat'i dlia mifologicheskikh enciklopedij* II. Vol. 2. Moskva: Languages of Slavic cultures.

Zelenin, Dmitri K. 2011. Cherty byta Usen-Ivanovskikh staroverov. – *Bel'skie prostory*. 1 (jaanuar), lk 93–108; 2 (veebbruar), lk 144–159.

SUMMARY

Healing practice of the Russians of the Southern Urals: the technique of “transferring” an ailment from a person to other objects

FARIDA GALIEVA

Associate Professor, R. G. Kuzeev Institute for Ethnological Studies,
Ufa Federal Research Centre of the Russian Academy of Sciences,
Ufa, Republic of Bashkortostan, Russian Federation
afg18@mail.ru

Keywords: the Russians of the Southern Urals, prayers and incantations, folk mythology, field materials, archival sources

The relevance of the study is that the folk medicine of the Russian population residing in the Southern Urals (Ufa province) is one of the most poorly studied but most important layers of ethnic culture, in which continuity of ethnic

traditions and the dynamics of worldview and religious identity are clearly manifested. The purpose of the study is to identify the method of “transmitting” disease from a person to a living or inanimate object in the healing practice of the Russians of the Southern Urals. The object of the study is the Russian peasant population of the Southern Urals, formed in the XVI–XX centuries from the natives of the northern, central, southern and Western European governorates of Russia. The chronological framework of the study is from the end of the XIX to the middle of the XX century, when ethnic traditions were still preserved. The sources were the author’s field materials and information on folk medicine of the Russians of the Southern Urals in published and handwritten works of R. G. Ignatiev, D. K. Zelenin, M. V. Kolesnikov, A. I. Kiikov, N. P. Kolpakova, B. G. Akhmetshin, Yu. G. Dinikeeva.

The research methods were comprised of contrast between previously published and handwritten field materials on folk medicine of the Russians of the Southern Urals and comparison with other peoples and regions.

The results of the research indicated that the “transfer” of the disease was carried out with the help of certain magical actions, as well as incantations and prayers. The objects of the “transfer” of the ailments were domestic animals (cats, dogs, chickens, roosters, goslings), as well as fish (pike); trees (birch); fire; stove smoke. Domestic animals were certainly turned to in the case of treating infants allegedly because of violation of the prohibition of pregnant women to kick pets. “Leveling” of some diseases with symptoms of redness (measles, rubella, erysipelas, stubble of the newborns) was achieved by using a red cloth. The actions performed during the treatment were associated with shaking the child, lifting him up and taking him aside, repeating the shape of the Orthodox cross, delineating the sore spot, wrapping (the trunk of a tree with the patient’s belt), spraying water through a burning splinter (in sores on the face).

In conclusion, the ways of getting rid of ailments by “transferring” them to other objects in the Southern Urals by Russian settlers were passed down from generation to generation until the middle of the XX century, the period of preserving traditional viewpoints about their causes (violation of prohibitions and, as a result, penetration of harmful entities into a person). The ways of treatment are associated with the attributes of peasant life and characterize the religious syncretism of Russian peasants.

Farida Galieva on filoloogiadoktor, R. G. Kuzejevi nimelise Etnoloogiauuringute Instituudi dotsent, Venemaa Teaduste Akadeemia föderaalne uurimiskeskus, Ufa, Baškortostan. Peamised uurimisteemad vaatlevad kombestikku, rahvameditsiini praktikaid, etnolingvistilisi seikasid.

Farida Galieva is a Doctor of Philological Sciences, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Chief Scientific Officer, R.G. Kuzeev Institute for Ethnological Studies, Ufa Federal Research Centre, Russian Academy of Sciences, Russia, Ufa. Her primary research topics are customs, folk medicine practices and ethnolinguistic cases.

<https://orcid.org/0000-0002-1548-3012>
afg18@mail.ru